

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 194. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-hcaeventyr07val-shoot-idm139890596009248/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VII kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Nye Eventyr og Historier

Første Række. Tredie Samling. 1859

NEH 3-59

Vinden fortæller om Valdemar Daac og hans Døttre

Vinden fortæller om Valdemar Daacs og hans Døttre trykkes første gang i NEH 3-59, der udkom 24.3.1859.

I Bemærkninger skriver A om eventyret, at »det er en af de Historier, jeg oftest har omskrevet og omstillet, for at give Sproget Klang efter den henfarende, susende Vind, som jeg lader fortælle« (16). Om dette betyder, at A har arbejdet med historien før 1.8.1858, hvor han i et brev til Edvard Collin bebuder et nyt hæfte eventyr, omend han endnu ikke har gjort sig nærmere overvejelser over hvilke han vil skrive, ved vi ikke (BEC II 306). Endnu 21.12.1858, dagen efter sin ankomst til Basnæs, hvor han holdt jul, bedder det i et brev til Signe Læssøe: »Jeg haaber herude paa Basnæs, hvor vi leve ganske stille hele Juletiden, at et Par nye Eventyr skal springe frem, saa at et nyt Hefte kan melde sig med Violernes« (BFA II 402). Heldet var med digteren, for 24.12. noterer han i Alm: »Begyndt paa Historien om Valdemar Daac«, og som det fremgår af dateringen på den bevarede koncept, må arbejdet være afsluttet 2.juledag (sml. *Lysstemændens ere i Byen* ndf. s. 281f). Endnu var planerne om et nyt eventyrhæfte dog kun på det forberedende stadium. I endnu et brev til fru Læssøe 1.1.1859 hedder det: »Et nyt, jeg tør troe, meget digterisk Stykke, en Historie om »Valdemar Daac og hans Døttre«, har jeg skrevet; faaer jeg i det nye Aar saa mange Historier og Eventyr, at de kunne danne et Hefte, da vil et saadant komme ud« (BFA II 404). Dette skete som nævnt i slutningen af marts, men sin vane tro havde A forinden læst det op forskellige steder. Iflg. Alm var det således 19.2.1859 i Studenterforeningen og 21.3. hos prins Christian (IX).

Om historiens motiv skriver A i Bemærkninger, at »i danske Folkesagn, ligesom i historiske Efterretninger om den gamle Herregaard *Borreby* ved Skjelskør, findes Meddelelsen om Valdemar Daac og hans Døttre« (16). På denne baggrund lader to hovedkilder sig udpege, dels Thiele² I 253f dels artiklen om *Borreby* i Tyge Beckers Prospecter af danske Herregaarde II. 1845. Beckers fremstilling bygger

på en beretning fra en anonym, der som barn boede på Borreby, medens det endnu var i Valdemar Daas eje. På A.s tid henlå denne beretning imidlertid utrykt på Borreby (trykt i Danske Samlinger V II.3. 1876-77. 68ff.), og hvorvidt A har læst eller kendt denne, vides ikke.

103.3-16 Måske allusion til Johannes 3.8 og Job 7.9-10. – **7** *Lydhuller*] glamhuller. – **13** *Lad kun Vinden fortælle*] A har allerede foregrebet motivet med vinden, der fortæller, i forbindelse med sagnet om ridder Eppelin af Gailingen i EDB 24f og i *Svendsvovlingen* (II 55). – **19** *Marsk Stigs Borg paa Næstet*] den ældste borg lå i haven syd for det nuværende Borreby og skulle ilg. overleveringen være opført af en ridder Stig, der skulle have givet navn til halvøen Stignæs. Marsk Stig Andersen (d. 1293), der i 1287 blev dømt fredløs for mordet på Erik Klipping og som 1290 byggede en borg på øen Hjelm ud for Helgenæs, har intet med Borreby at gøre. A bygger imidlertid på Thiele², der siger, at Borreby er opført af »Ruinerne af Marsk Stigs Borg, som læse paa Stigs Næs, ikke langt derfra« (I 253). – **21** *Borreby Gaard*] herregård syd for Skalskør på Sjælland, opført 1536 af kansler Johan Friis (1494-1570).

104.1 *Valdemar Daas*] adelsmand (1615-91), søn af Claus Daas til Raunstrup, Borreby m.fl. og Ingeborg Parsberg til Raunstrup. Hofjunker 1640, løjtnant ved rytteriet 1644, ritmester i Jylland 1655; arvede sammen med en broder Borreby 1652. – **3** *kongelig Æl*] et sådant slægtskab har ikke kunnet verificeres (Danmarks Adels Aarbog 1890). – **6** *Hans Frue*] Else Kruse (1627-87), gift 1645 med V.D. – **6** *Gyldenstykkes Kjortel*] silkekjole gennemvævet med guld- el. sølvtråde. – **7** *tsjede*] mønstrede. – **9** *tydsk Øl*] det tyske øl var af langt bedre kvalitet, og dyrere, end det hjemmebryggede danske. – **10** *ædige*] fyrige. – **12** *Børn var der*] i ægteskabet var 13 børn, hvoraf vist kun een søn og fire døtre overlevede fæderen. – *Ida*] Ida Dorte (ca. 1652-1742). – *Johanne*] Johanne Cathrine (1661-?), gift under sin stand med en uadelig Johan Trellund fra Kalundborg efter 1710. – *Anna Dorte*] V.D. havde ingen datter af dette navn, og den skæbne, A giver hende, er i virkeligheden Ida Dortes. – **17** *hvideaarne*] af fornem, høj byrd. – **18** *Hvitealen*] riddersalen. – **20** *de gamle, danske Sange*] folkeviserne. – *Gjestereren*] fest. – **23** *med Bram og med Brask*] med pral og larm. – **25** *Maidags Aften*] Valborgaften, dagen før Valborgdag (. maj). – **26** *gasse i Vrag*] knust til vrag. – **28** *høsende*] komme færende. – **38** *Gadebasse* ... *Gadelam*] gadebassens opgave var at forestå ungdommens fester, legestuer osv. samt fordele byens piger, gadelammene. A.s beskrivelse af skikken, der øvrigt kun er jysk, er fejlagtig, idet det var den kær, der selv kunne løfte et brændende knippe højest, der blev gadebasse (jvf.

S.Møller: Sommer i By i: Da Stu 1930.123f og Birgit Hansen: Fester for sommerens komme. 1980.60f).

105.3 yndelige] yndige. - **9** stoltelig] stolt. - **11** Agetøret] køretøjet. - **12** redet Sommer i By] man anså gerne de nyudsprungne bøgegrene som et værn mod onde magter, og udover at fejre sommerens komme med at tænde bål, ligeledes et værn mod det onde, fejrede man den også ved at hente grene i skoven til at pynte huset med, hvorpå man næste dag red i optog fra hus til hus for om aftenen at danse om majstangen. Allerede i Mai i Aarets tolv Maaneder har A skildret denne skik (1832; SS XII 23f). - **12** Tjæreby] landsby ca. 10 km øst for Borreby. - **18** vries] vrides, bøjes. - **20** Fru Daav ... hæn] se n.t. 104.6. - **25** den sorte Stork] tidligere almindelig ynglefugl i Danmark; jvf. Kjærhølling: Danmarks Fugle. 1852.263: »I Sjøland er den meget sjælden [...] efter Melchior's Optegnelser [er en blevet skudt] ved Basnæs.« - **28** kosteligt] kostbart. - **28-106.25** A benytter her næsten ordret Thiele, der modsat Becker præciserer, at det drejer sig om at fælde egeskov og at bygge skibet på tre fordæk. - **29** Kongen] Frederik III (1609-(1648-1670)). - **32** viltsomme] uden tryghed. - **39-39** et halvduguet Træ] storken bygger ofte rede i udgåede træer.

106.4 Kuld] slægt. - **5** Huld] ydre, udseende. - **12** hvad skal Spurv i Tranedands] ordsprog; egl. Hvad skal Spurv i Tranedands, deres Been er saa stakkede (Peder Syv 2,178). - **15-37** Såvel Becker som Thiele vil vide, at skibet aldrig blev søsat, fordi V.D. ikke ville bestikke admiralen, men kongen købte faktisk skibet, Delmenhorst, for 4000 rd. (J.H.P.Barfod: Orlogsflåden på Niels Juuls tid. Marinehistorisk Selskabs Skrift nr.7. 1963.24). - **22** thi] derfor. - **24** en Nøe Ark] 1 Mos. 6.

107.23 Hovmarken] herregårdsmark, hvorpå der udføres hoveriarbejde. - **26** kry] overmodig, stolt. - **30** raade] udforske. - **34** Smøg] røg, os. - **35** Emmer] gløder. - **38** Buar] mindre værelse, kammer.

108.4 braser] tilberedes. - **18** for] istedetfor. - **19** Slagbank] sofaliggende møbel (uden polstring), der kan lukkes op og bruges som seng. - **26** flink] rask. - **28** Ikke at] ikke noget til at. - **33** Gjældsbrev] gældsbevis, pantebrev. - **35-39** Væver ... lønnes] sml. Aladdins replik i fængslet (Oehl II 249):

Ha, tarvelige, vakkre Spinderske!
Du trøster mig. Du trøster, som en Dervisch.
Han drager Traadene snart ud, snart ind,
Han lægger Mærke til det mindste Spind!

108.40 Paastemorgen] A.s egen tidsfæstelse.

109.7 det alchymistiske Glas] glas til guldmageri, alkymi. - **26** Allerede efter svenskekrigene 1657-60 kom V.D. i økonomiske vanskeligheder, men først i 1681 måtte han afstå Borreby til etatsråd Ove Ramel

(1637-85) til Basnæs, som forgæves tilbød V.D. at blive boende på livstid. – **30 modige**] hjertelige; af dyb bedrøvelse.

110.14 Maren ... Borg] se n.t. 103.19. – **16 Den ældste ... Verden**] citat fra folkevisen om Marsk Stigs døtre (DgF 146). – **20 Smidstrup Mark**] udenfor Skælskør. – **28 klinede**] lerklinet dvs. bindingsværk hvor felterne ml. træskelettet er fremstillet af ler. – **32 Hvor ... hvor**] hvorledes ... hvorledes.

111.5-6 Domprovstens ... Gaard] uvist hvilken bygning A tænker på. Det kan muligvis være Karnapgården i Skt. Mogensgade 31, der dog aldrig har været domprovstegård. Den nuværende domprovstegård i Skt. Leonisstræde 1 var ganske vist netop restaureret i 1856, men har ingen karnap og blev først embedsbolig for domprovsten i 1973. – **7 fævre**] smukke. – **14 ff.** Sml. Optegnelsesbog II,1 nr.4: »Ovre ved Glorup ligger i en Gyde et lille faldefærdigt Bondehuus, ingen bo derinde, thi det er for usselt, men gamle Excellence [: Gebhard Moltke-Hvitfeldt] vil dog ikke rive det ned, thi der er en Storkerede paa Taget hvor Storcken aarlig kommer, for hans Skyld staaer saa Huset til det falders« (FoF IX 161). – **16 Skræmsel**] et hæsligt syn. – **22 Urtegaard**] have. – **26 de fattige Skoledrenge sang ikke**] latinskoleeleverne, peblingene, ernærede sig ved at synge ved kirkelige handlinger, og det var således et tegn på social status, hvorvidt man havde råd til at betale for deres medvirken. – **28 Elend**] elendighed, ulykke. – **31 den haavde Fjæl**] træhesten, et alm. afstraffelsesredskab. – **33 rig**] mægtige. – **37 boare**] født; som hendes sind var hende medfødt.

112.17 Jærde] befærdet. – **17 Dampen med sin Vognrække**] efter åbningen af jernbanen ml. København og Roskilde i 1847 blev jernbanenettet hurtigt udbygget i de næste årtier.

Pigen, som traadte paa Brødet

Pigen, som traadte paa Brødet blev trykt første gang i NEH 3-59, der udkom 24.3.1859.

Den eneste oplysning om tilblivelsen af eventyret er at finde i Alm 16.1.1859: »Skrevet Eventyret Pigen som traadte paa Brødet.«

Eventyret tilhører antagelig den gruppe, som bygger på stof, A har hørt som barn i Odense, idet det i Bemærkninger hedder: »Tidligt hørte jeg Historien om *Pigen, som traadte paa Brødet*, der blev til en Steen og forsvandt med hende i Dyndet.« A ville imidlertid andet og mere end en gendigtning: »Jeg satte mig den Opgave, psykologisk at løfte hende igjen til Forsoning og Frelse; saaledes er Digtningen voxet frem« (16). I og med denne drejning af motivet er eventyret løvrigt nært